

אוניברסיטת בר-אילן
Bar-Ilan University

אוניברסיטת בר אילן
המחלקה ללימודי מידע

סקר צרכים בקרב אנשים מקצוע –
סמלים ציבוריים עבור אנשים עם מוגבלות
שכלית התפתחותית (מש"ה)

מוגש ע"י : שרון גנות 025271941

בהנחיית :

פרופ' שפרה ברוכסון במסגרת סמינריון מידע חברתי

תשע"ו

2015

תוכן עניינים

2	מבוא
4	רקע תיאורטי
9	מטרת המחקר
9	אוכלוסיית המחקר
9	אופן איסוף הנתונים
10	כלי המחקר
10	ממצאים
20	דיון ומסקנות
21	ביבליוגרפיה
24	נספח א' – כלי המחקר

מבוא

"חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות" (התשנ"ח – 1998) מכיר בזכותו של אדם עם מוגבלות להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים. החוק מעגן את זכותם של אנשים עם מוגבלות פיסית, חושית, שכלית, נפשית, וקוגניטיבית על ידי מתן מענה הולם לצרכיהם המיוחדים. החוק מכיר בעובדה כי התאמות לאדם עם מוגבלות הן תנאי הכרחי למימוש זכותו לשוויון הזדמנויות אמיתי ולשילוב מוצלח בחברה.

הוראות החקיקה, להלן תקנות הנגישות שהותקנו מכוח החוק, מחייבות בשנים הקרובות, להנגיש עשרות אלפי בניינים ציבוריים ושירותים הניתנים לציבור ברחבי הארץ.

מיזם עיר נגישה הינו מיזם אשר שותפים לו הקרן לפיתוח שירותים לנכים של המוסד לביטוח לאומי, עיריית שוהם, קרן שלם והאגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

מטרתו הינה הקמת מתחם מונגש שימש מודל הממחיש הלכה למעשה את יישום התקנות לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות.

במסגרת המודל יונגש השירות הציבורי הניתן בו בעבור אנשים עם מוגבלות פיסית (ניידות), חושית, קוגניטיבית ונפשית. המודל ישמש גם כמרכז הדרכה והטמעת הנגישות לשם הקניית ידע וכלים עבור אנשי מקצוע, נציגי ציבור, תלמידים, אנשים עם מוגבלות וכלל הציבור.

אחת הדרכים להנגיש מידע הינה שימוש בסמלים ציבוריים. ארגון ה-ISO (The International Organization for Standardization) הינו פדרציה כלל עולמית של גופים לסטנדרטים לאומיים. ארגון זה זיהה את השימוש ההולך וגובר בסמלים ציבוריים במבנים שונים ובשירותים ציבוריים, בנוסף הוא העריך כי הגידול המתמשך בנסיעות, תיירות ומסחר בינלאומיים יצריכו יצירת סמלים ציבוריים בינלאומיים. (Iso 9186-1, 2014).

במסגרת עבודת הגמר שלי לתואר שני במחלקה ללימודי מידע (תזה) הנני עורכת מחקר המתקיים במסגרת מיזם העיר הנגישה אשר מטרתו לבחון את התאמת תהליך יצירת סמלים ציבוריים נגישים ע"פ תקני ISO * גם לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

מחקר זה ירחיב את הידע בכל הקשור לשימוש בייצוגים גרפיים חזותיים במרחב הציבורי ולבחון את יעילות השימוש בתקן סטנדרטי ליצירת סמלים כאמצעי להנגשת מידע לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

על מנת לקיים מחקר זה יש להקים מאגר סמלים שימש את החוקרים לטובת בדיקת התאמת תקן ה-ISO גם עבור אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

סקר צרכים זה בא ללמוד מאנשי המקצוע השונים העוסקים בטיפול באדם עם מוגבלות שכלית מה לדעתם תחומי החיים בהם נדרש לפתח סמלים ציבוריים עבור אנשים עם משי"ה.

תוצאות הסקר יסייעו בקבלת החלטה באיזה תחום חיים כדאי להקים את מאגר הסמלים הראשוני לטובת המחקר.

רקע תיאורטי

סמלים כתקשורת בין בני אדם

רצונו של האדם לשתף במחשבות, רעיונות ואף רגשות הם חלק מהיכולות והכישורים המבדילים אותו משאר היצורים החיים על פני כדור הארץ (Suddendorf, 2013). לכל בני האדם יש דחף וצורך לשתף ולחלוק זה עם זה חוויות, תובנות ואפילו חלומות. אנו עושים זאת על בסיס יומיומי וזהו חלק מההוויה האנושית. כאשר אנו עושים זאת, על פי רוב אנו משתמשים בכלי הכי מוכר וטבעי לנו – השפה הדבורה או הכתובה שמשמעותה קבוצה של סימנים מוסכמים שנעשה בהם שימוש על ידי בני האדם מאותה התרבות כדי לתקשר אחד עם השני או עם כלל הסביבה. מזה מספר עשורים נחקר נושא התקשורת בין בני האדם ועל פי רוב מקובל להתייחס לדיבור או לטקסט כ"שפה הטבעית" של האדם (Pinker, & Bloom, 1990). כיום משערים כי יש בעולם למעלה מ-7,102 שפות טבעיות, (<http://www.ethnologue.com>) אוחזר בתאריך 19/08/15 אולם יחד עם השימוש בדיבור ובכתיבה נעשה שימוש מקביל ונוסף המעשיר את אותה השפה הטבעית ולעיתים אף מחליף אותה והוא השימוש בסמלים לייצוג חזותי של אובייקט, רעיון או מסר.

סמיוטיקה היא המונח האקדמי עבור מדע הסימנים והסמלים. הפילוסוף צ'רלס סנדרס פייר, אחד מאבות תורת הסמיוטיקה הגדיר "סימן" כך: "משהו אשר מייצג למישהו משהו" (1998) ("Something which stands to somebody for something")

תרומתו המשמעותית למדע הסמיוטיקה היתה בכך שעשה אבחנה בין שלושה סוגי סימנים – אייקון: סימן שדומה במראהו למה שהוא מייצג; אינדקס: סימן שמרמז אסוציאטיבית למה שהוא מייצג; סמל: סימן שקשור למה שהוא מייצג על ידי מוסכמה כלשהי (כמו מילה מרמזת וכד') (Peirce, & Houser, 1998).

מהפכת המידע הראשונה התחוללה כאשר החל האדם הקדמון להשתמש בסמלים כדי לייצג באופן ויזואלי וחזותי מסרים, רעיונות ועוד. הסמלים הראשונים מכונים על ידי ההיסטוריונים כתב תמונות פיקטוגרפי. המחקר מלמד כי גם האדם הקדמון עשה שימוש בסמלים במרחבים שהוגדרו כציבוריים. הסמלים שימשו להעברת מידע לשבט, הוצגו בטקסים ואף נעשה בהם שימוש כמגדירים מעמדות חברתיים ועוד (Harrod, 1992). הפיקטוגרמות העתיקות היו ציורים פשוטים של אובייקטים מיוצגים והם שימשו למעשה כייצוגים הגרפיים הראשונים: ייצוגים של אנשים, בעלי חיים, מקומות וחפצים (Clair, 1999).

החיסרון של הפיקטוגרמה הוא בכך שהיא לא יעילה בהעברת מסר של רעיונות, רגשות או פעולות. לעומתה האדיוגרמה, שהיא שילוב של שתי פיקטוגרמות או יותר, מאפשרת לייצג ביחד משמעות רחבה יותר של רעיון מזה שהיה במקור על ידי פיקטוגרמה אחת (Cvitić, F., Simic, & Horvat, J. 2014).

השימוש בסמלים במרחב הציבורי הלך והתרחב עם השנים. כיום נוכל לראות בכל מתחם ציבורי שימוש רב בסמלים שמטרתם לעזור לאדם להתמצא במרחב, להבין מהם השירותים העומדים לרשותו ולתווך לו מידע רלבנטי. לדוגמא: שדות תעופה, בתי חולים, בתי קולנוע, קניונים, מרכזי קניות ועוד בהם נוכל למצוא סמלים המבשרים על מעליות, מדרגות נעות, שירותים ציבוריים, פינת החתלה ועוד. הצבת סמלים אלו יוצרת סביבה ידידותית יותר לאדם הנמצא בה ואף חוסכת משאבים עבור הגופים השונים. לדוגמא: שימוש בסמלים ברורים עשוי לייצר את עמדת המודיעין (Dewar, 1999).

ניתן להגדיר סמל גרפי כייצוג ויזואלי חזותי המשמש להעברת מידע ללא תלות בשפה. סמלים גרפיים ציבוריים משמשים להעברת מסרים או רעיונות מוגדרים אשר יובנו ללא תלות במומחיות בעולם התוכן של המסר (Iso 22727, 2007). ארגונים ומדינות רבות עושות, בנוסף, שימושים בסמלים במרחבים ציבוריים שאינם פיזיים כגון: סמלול חמרים מסוכנים ומזיקים, סמלול הרלבנטי להתנהלות במצבי חירום ומלחמה ועוד. שימוש נרחב בסמלים נמצא גם במרחבים הדיגיטליים.

השימוש בסמלים בעידן של מידע

ארגון ה-ISO (The International Organization for Standardization) הינו פדרציה כלל עולמית של גופים לסטנדרטים לאומיים. ארגון זה זיהה את השימוש ההולך וגובר בסמלים ציבוריים במבנים שונים ובשירותים ציבוריים, בנוסף הוא העריך כי הגידול המתמשך בנסיעות, תיירות ומסחר בינלאומיים יצריכו יצירת סמלים ציבוריים בינלאומיים. (Iso 9186-1, 2014). אי לכך, ארגון ה-ISO פיתח מתודולוגיה סדורה ליצירה ועיצוב של סמלים ציבוריים לרבות שיטות לבדיקת מידת המובנות של הסמלים (Iso 9186-1, 2014; Iso 2272, 2007; Iso 9186-3, 2014; 2, 2008). לתפיסת ה-ISO עקביות בעיצובם של סמלים ציבוריים, אשר נעשה בהם שימוש בסיטואציות קבועות, חשובה ומשמעותית. לפיכך ראה צורך בתיקון ויצירת סטנדרטים של עקרונות ועיצוב סמלים ציבוריים כדי להבטיח את מובנותם הויזואלית, את עקביותם ועל ידי כך לשפר את זיהויים והבנתם. לדוגמא, במצבי חירום, כלל האוכלוסיה נוטה להיות במצב דחק ולא יכולה לקרוא הסברים מילוליים ארוכים ומסורבלים. בסיטואציה זו סמלים מוכרים יכולים להוות אמצעי תקשורת מרגיע וחסכוני בזמן.

מדיניות וחקיקה בתחום הנגשת המידע

עד כה תיארתי את חשיבותם ומשמעותם של הסמלים הציבוריים בהקשר של הנגשת מידע עבור הציבור הרחב. אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית הינה אוכלוסיה ייחודית אשר שימוש בסמלים הינו חיוני עבורה. אוכלוסייה זו אינה נהנית משפע המידע הזמין לכלל האוכלוסיה בערוצים השונים. מרבית המידע אינו נגיש לה מאחר והוא מוצג באופן מסובך ומורכב שאינו תואם את קצב ויכולת העיבוד של אנשים עם מוגבלות שכלית (Yalon-Chamovitz, 2009).

על מנת שגם אנשים עם מוגבלות שכלית יוכלו לצרוך מידע כשווים יש להתייחס לאמצעי התמיכה הנדרשים להם.

בעשור האחרון הולכת ומתרחבת ההבנה כי הנגשת המידע חשובה ומשמעותית בד בבד עם הנגשה פיזית. הכרה זו קיבלה ביטוי במדינות רבות וגם ישראל ביניהן באמצעות חקיקה, תקינה ואמנות בינלאומיות. (Collier, Blackstone, & Taylor, 2012). כיום, גם במדינת ישראל קבלת מידע מובן וברור הינה זכות מעוגנת בחוק. זכות זו באה לידי ביטוי בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (תיקון מספר 2) (נגישות), התשס"ה – 2005. הגדרת הנגישות על פי החוק: "אפשרות הגעה למקום, תנועה והתמצאות בו, שימוש והנאה משירות, קבלת מידע הניתן או המופק במסגרת מקום או שירות או בקשר אליהם, שימוש במתקניהם והשתתפות בתוכניות ובפעילויות המתקיימות בהם, והכול באופן שוויוני, מכובד, עצמאי, ובטיחותי" (חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, 2005).

על פי הגדרה זו מידע נגיש הינו אחת מזכויות היסוד של אנשים עם מוגבלות. בשנת 2006 פרסמה מדינת ישראל את האמנה הבינלאומית בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות אשר אומצה בעצרת הכללית של האומות המאוחדות בדצמבר 2006. ובשנת 2012 היא אישרה אותה. באמנה זו ישנה התייחסות בסעיף 9 לסוגיית הנגישות כולל למידע ותקשורת (האמנה הבינלאומית בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות, 2006). בשנת 2013 פורסמו גם תקנות נגישות השירות המתייחסות גם לסוגיית הנגישות למידע (תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (התאמות נגישות לשירות), 2013) תקנות אלו בשילוב עם הרביזיה של תקן ישראלי 1918 חלק 4 הן בהרחבה בפרק התקשורת ואשר קובע דרישות לאמצעי תקשורת המיועדים להעברת מידע בסביבה בנויה (ת"י, 4-1918, 2015) מהווים קווים מנחים ליצירת התאמות נגישות בכל תחומי החיים כולל בנוגע להנגשת המידע.

בעוד שהתקנות והתקן מחייבים את הנגשת המידע לאנשים עם מוגבלויות ובמקרים של אוכלוסיות עם מוגבלויות חושיות כגון: ראייה או שמיעה הן אף מספקות את ההנחיות וההכוונות הנדרשות על מנת לעשות זאת, עבור אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית ההנחיות הינן ברמה ראשונית יותר, סביר להניח כי זאת בשל העובדה כי גוף הידע המהווה בסיס להנחיות האלו עדיין מצוי בהתהוות.

לכן, שומה עלינו כחברה למצוא את התאמות הנגישות הנדרשות על מנת לאפשר גם לאדם עם מוגבלות שכלית לממש את זכותו לצרוך מידע.

שימוש בסמלים כהנגשת מידע עבור אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית
הספרות המקצועית מייחסת חשיבות רבה לשילוב סמלים גרפיים במידע הנכתב עבור אנשים עם מגבלה שכלית (Salmi, Ginthner, Guerin, 2004). נמצא כי בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית, ואפילו ברמות התפקוד הנמוכות ביותר, ניתן לעשות שימוש נרחב בתמונות וייצוגים חזותיים כאמצעי לתקשורת (Carr, Wilkinson, Blackman, & MacIlvane, 2000; Mineo Mollica,) (2003; Ronski & Sevick, 1996).

חלק מן המחקרים שבחנו הוספת סמלים כתמיכה לטקסטים נמצאו כמשפרים את מובנות המידע עבור אנשים עם מגבלה שכלית באופן משמעותי (Calori, 2007; Salmi, Ginthner, & Guerin, 2004) וחלקם לא מצאו הבדל מובהק בהבנת המידע לאחר שימוש בסמלים גרפיים (Poncelas & Murphy, 2007; Silver, Basin, Saxton, & Fabbi, 1998).

בהקשר זה חשוב לציין את המושג "תקשורת חלופית תומכת" (תת"ח) ככלי לתקשורת עם אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. המונח תת"ח מתייחס למגוון אסטרטגיות תקשורת חלופיות לאנשים הזקוקים לאמצעי תמיכה נוספים על מנת לתקשר עם הסביבה. אחת האסטרטגיות היא שימוש בלוחות תקשורת בהם מוצג מאגר של סמלים המותאמים באופן אישי לאדם ומהווים את המערך התקשורתי שלו (Alant, P. E., & Bornman, M. J., 2012). יש לחדד כי מדובר בסמלים אישיים המוכרים לאדם המשתמש בהם, הלקוחים מעולם היום-יום שלו ובכך הם שונים מסמלים ציבוריים הנוצרים על מנת להנגיש מידע לכלל הציבור ואינם מותאמים אישית לאדם זה או אחר.

במחקרים נוספים בתחום נמצא כי שימוש בסמלים שיפר את יכולת ההבנה של נושאים שונים על ידי אנשים עם מוגבלות שכלית. כך למשל מחקר שבדק מהם האמצעים הנדרשים כדי לעודד נשים עם מגבלה שכלית לקיים רוטינה קבועה של בדיקות ממוגרפיה מצא כי פיתוח של ספרות כתובה בנושא שתהיה ידידותית ומובנת באמצעות סמלים וסימנים הינה כלי משמעותי (Taggart, 2011). מחקר אחר אשר בחן את יעילות הוספת סמלים למטלת מחשב עבור אנשים עם מוגבלות שכלית, מצא כי היא שיפרה את מידת מעורבותם במטלה ואת יכולתם לבצע אותה (Bunning, Kwiatkowska, & Weldin, 2012).

בד בבד עם המודעות ההולכת וגוברת לנושא, ארגונים שונים בעולם העוסקים בהשמעת קולם של אנשים עם מוגבלויות (סינגור עצמי) פרסמו חוברות ומדריכים לפישוט לשוני של טקסטים כתובים בהם נכללות המלצות לשימוש בסמלים גרפיים (Disability Rights Commission, 2006; Mencap, 2006).

מחקר שנערך בשנת 2007 במסגרת פרויקט משותף בין משרד הרווחה והשירותים החברתיים במדינת ישראל, הקריה האקדמית אונו ומכון Burton Blatt באוניברסיטת Syracuse (The Burton Blatt Institute: Centers of Innovation on Disability at Syracuse University, 2008) הביא לכתובת חוברת ההנחיות בתחום הנגישות הלשונית. בחוברת זו ישנה המלצה והנחייה להשתמש בסמלים גרפיים באופן עקבי זאת מכיוון שהסמלול נחשב לאחת מהתאמות הנגישות למידע המרכזיות לאנשים עם מגבלה שכלית וההנחה כי שילובו בטקסטים יסייע להבנת המידע (עוזיאל-קארל, טנא-רינדה וילון-חיימוביץ, 2011).

מבחינת המחקרים השונים עולה כי הם נעשו באמצעות מגוון רחב של כלים שונים לבחינת מידת יעילות השימוש בסמלים להבנת מידע בקרב אנשים עם משי"ה. מגוון זה עשוי להסביר את ההבדלים שנמצאו במחקרים שונים כאשר בחלקם השימוש בסמלים נמצא כמשפר את מידת ההבנה ואילו באחרים לא נמצא הבדל מובהק במידת הבנת המידע. יתכן כי השוני בין הממצאים במחקרים ומיעוט המחקרים בתחום נובע מהיעדר סטנדרט אחיד ליצירת סמלים מה שעלול להשפיע על מידת היכולת של האדם עם מגבלה שכלית להבין את הסמל ואת ההקשר שלו. יתכן ויצירת סמלים על פי תקן מוסדר תשפר את הנגשת המידע לאדם עם מוגבלות שכלית.

כפי שכבר אוזכר, לתפיסת ארגון ה-ISO (ISO 9186-1,2014) ישנה חשיבות רבה לאחידות בדרישות ובהנחיות ליצירת סמלים ציבוריים. סביר להניח כי כשם שאחידות זו מגבירה את שיפור היכולת לזהות את הסמלים ולהבין אותם על ידי כלל האוכלוסיה השפעה דומה תהיה על יכולתו של האדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית להבין סמלים גרפיים ציבוריים, אך חשוב לוודא שהסמלים הנוצרים עפ"י התקן אכן מובנים לאנשים עם מוגבלות שכלית.

החידוש במחקר זה הוא בבחינת כלי המשמש כסטנדרט אחיד להנגשת מידע שנוצר עבור הציבור הרחב עבור אוכלוסיה ייחודית ובמידת הצורך גיבוש ההתאמות הנדרשות על מנת שאכן יוביל ליצירת מידע נגיש עבור אוכלוסיה זו.

הסקר שבוצע במסגרת עבודה סמינריונית זו מניח תשתית לבחירת תחומי החיים ורעיונות ליצירת מאגרי סמלים ציבוריים.

מטרת המחקר

איסוף צרכים בהקשר של סמלים ציבוריים עבור אנשים עם מוגבלות שכלית, מיפוי המידע ודירוגו מבחינת סדרי עדיפויות וכן קבלת בנק רעיונות לתחומים ולסמלים נוספים.

אוכלוסיית המחקר

N=184

הסקר נשלח לאנשי מקצוע בתחום לפי החלוקה הבאה :

- מפקח במחוז, האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית משרד הרווחה והשירותים החברתיים
- מפקח במטה, האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית משרד הרווחה והשירותים החברתיים
- עו"ס בתחום המוגבלות השכלית התפתחותית, לשכה/אגף הרווחה והשירותים החברתיים ברשויות המקומיות.
- מטפל ממקצועות הבריאות (פיזיותרפיה, קלינאות תקשורת, ריפוי בעיסוק, הבעה ויצירה) הנותן שירותים לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.
- רכז/ת תעסוקה נתמכת : איש מקצוע המלווה אנשים עם מוגבלות שכלית העובדים בשוק החופשי
- מנכ"ל ארגון/עמותה המפעילה שירותים לאנשים עם מוגבלות שכלית
- מנהל תחום בארגון/עמותה המפעילה שירותים לאנשים עם מוגבלות שכלית
- מנהל מסגרת הנותנת שירותים לאנשים עם מוגבלות שכלית (דיור, תעסוקה, פנאי וכו')
- חוקר/מרצה בתחום המוגבלות השכלית הקשורים למוסד אקדמי בישראל.
- בעל קרבה משפחתית לאדם עם מוגבלות שכלית : הורים או אחים בני 21 ומעלה.

אופן דגימה – דגימה לא הסתברותית, נוחות מכסה.

הפניה לנחקרים נעשתה על ידי החוקרת מתוקף תפקידה בקרן שלם.

בקרן מערכת לניהול אנשי קשר המאפשרת פילוח לפי תפקידים. הסקר נשלח לכל בעלי

התפקידים הנמצאים במערכת של הקרן לפי רשימת התפקידים (ראה בנספח א' – כלי המחקר).

הנחקרים מילאו את הסקר באופן אנונימי בין התאריכים 31/12/15 – 12/02/2016.

אופן איסוף הנתונים

הסקר נבנה באמצעות גוגל דוקס (Google forms) ונשלח באופן מקוון לכלל הנחקרים המופיעים

במאגר אנשי הקשר של הקרן. כלומר, נשלחו מיילים עם פתיח והסבר בנוגע למטרת הסקר,

ולאחריו לינק לסקר עצמו. המשתתפים משיבים על הסקר (באופן ממוחשב), וברגע שהם לוחצים

על "שלח" – המידע מגיע ונשמר בקובץ נתונים של החוקרת.

כלי המחקר

השאלון הינו אנונימי והוא מורכב ממס' חלקים :

חלק ראשון : שאלות דמוגרפיות

שאלון כגון : מגדר, מגזר, מידת דתיות, שנת לידה, השכלה וכו'.

חלק שני : דירוג תחומי החיים לפי חשיבותם

בחלק זה מתבקש הנחקר לבחור תחום חיים מתוך רשימה מוגדרת ולדרג במקום הראשון, השני והשלישי.

בנוסף, הנחקר מתבקש לתת דוגמאות לסמלים עבור תחום החיים אותו בחר במקום הראשון.

חלק שלישי : הוספת תחומי חיים שלא נזכרו

בחלק זה מתבקש הנחקר לציין, אם יש לדעתו, תחומי חיים נוספים שלא נזכרו ברשימה המוגדרת. ולתת דוגמאות לסמלים עבור תחום חיים זה.

ממצאים

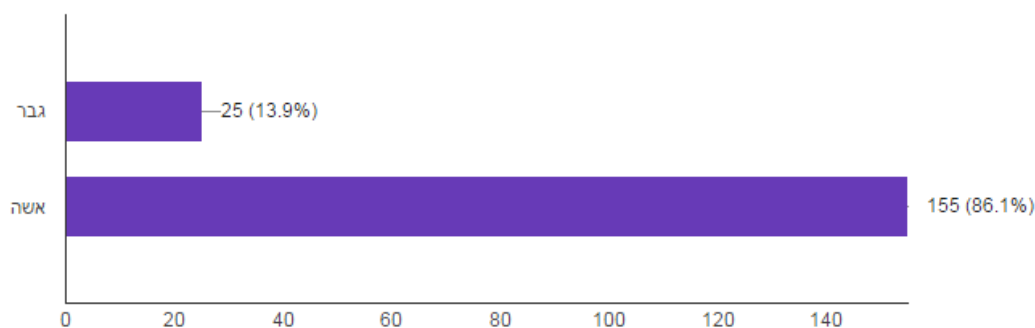
על הסקר ענו 184 נחקרים.

שיוך מגדרי

על שאלה הזו ענו 177 מהנחקרים.

25 מהעונים הינם גברים (13.9%)

155 מהעונים הינן נשים (86.1%)

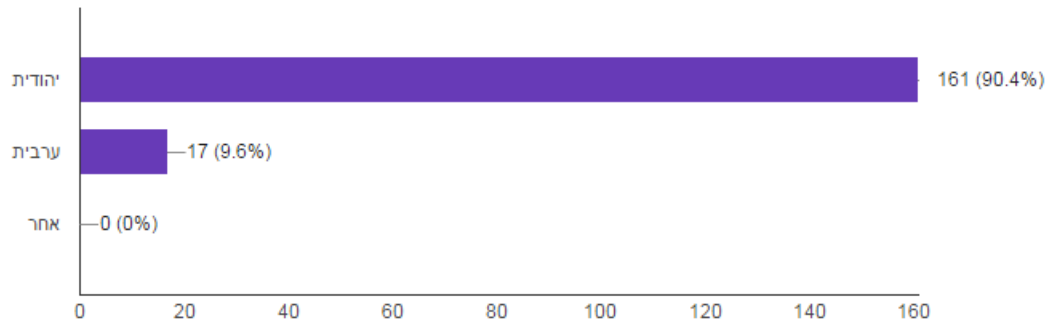

שידך מגזרי

על שאלה הזו ענו 178 מהנחקרים.

161 (90.4%) מהעונים משתייכים למגזר היהודי

17 (9.6%) מהעונים משתייכים למגזר הערבי

רמת הדתיות

על שאלה הזו ענו 178 מהנחקרים.

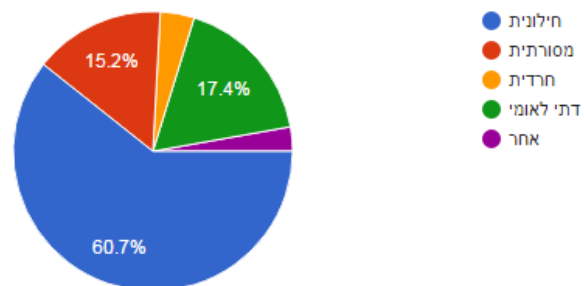
108 (60.7%) מהעונים הגדירו את עצמם כחילוניים

31 (17.4%) מהעונים הגדירו את עצמם כדתיים לאומיים

27 (15.2%) מהעונים הגדירו את עצמם כמסורתיים

7 (3.9%) מהעונים הגדירו את עצמם כחרדים

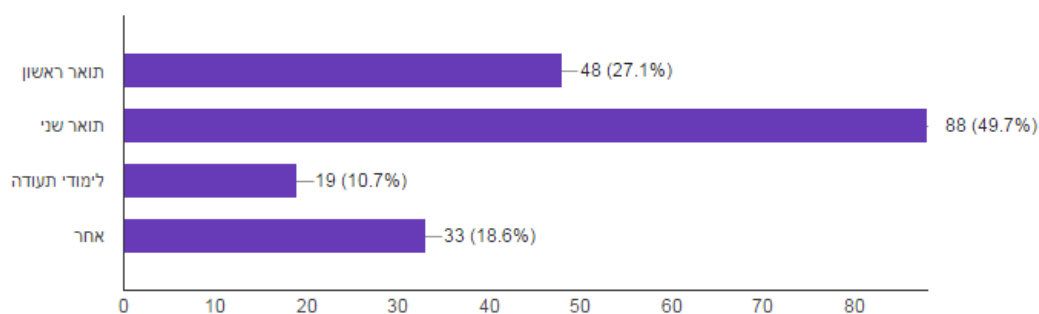
5 (2.8%) מהעונים בחרו באפשרות "אחר"

רמת ההשכלה

על שאלה הזו ענו 177 מהנחקרים.

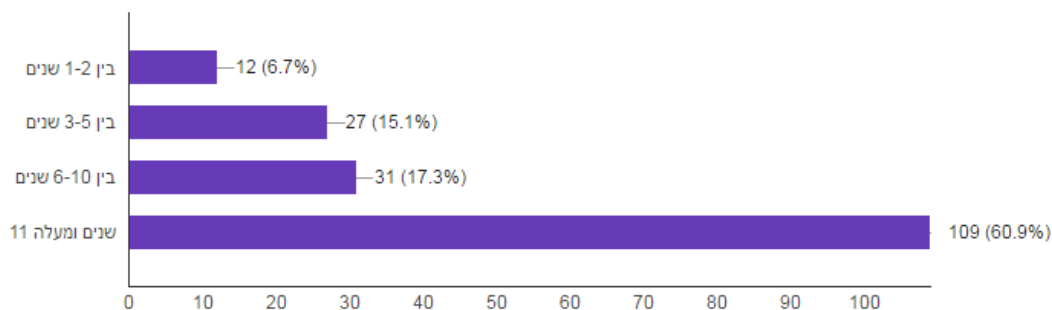
- 88 (49.7%) מהעונים הינם בעלי תואר שני
- 48 (27.1%) מהעונים הינם בעלי תואר ראשון
- 33 (18.6%) מהעונים הינם בעלי תעודה מקצועית
- 19 (10.7%) מהעונים בחרו באפשרות "אחר".

וותק עבודה בתחום המוגבלות השכלית התפתחותית (מש"ה)

על שאלה הזו ענו 179 מהנחקרים.

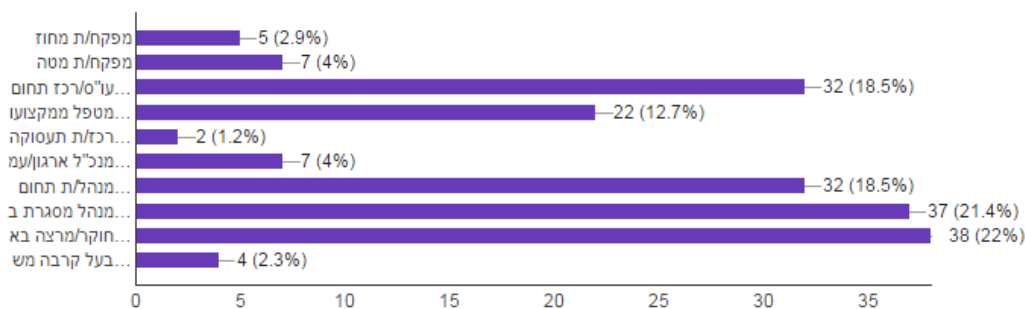
- 109 (60.9%) מהעונים בעלי 11 שנות ניסיון ומעלה
- 31 (17.3%) מהעונים בעלי 6-10 שנות ניסיון
- 27 (15.1%) מהעונים בעלי 3-5 שנות ניסיון
- 12 (6.7%) מהעונים בעלי 1-2 שנות ניסיון

תפקיד בתחום המוגבלות השכלית התפתחותית

על שאלה הזו ענו 173 מהנחקרים.

- 38 (22%) הינם מרצים או חוקרים במוסד ללימודים גבוהים.
- 37 (21.4%) הינם מנהלי מסגרות בארגון/עמותה בתחום.
- 32 (18.5%) הינם מנהלי תחום בארגון/עמותה בתחום.
- 32 (18.5%) הינם עובדים סוציאליים/מרכזי תחום משי"ה באגפי רווחה ברשויות המקומיות
- 22 (12.7%) הינם מטפלים ממקצועות הבריאות בתחום.
- 7 (4%) הינם מנכ"לי ארגון/עמותה בתחום.
- 7 (4%) הינם מפקחים במטה האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- 5 (2.9%) הינם מפקחים במחוזות, השירות לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- 4 (2.3%) הינם בעלי קרבה משפחתית לאדם עם מוגבלות שכלית.
- 2 (1.2%) הינם רכזי תעסוקה נתמכת בשוק החופשי של אנשים עם משי"ה.

מניתוח הממצאים הדמוגרפיים עולה כי 155 מהנחקרים (86.1%) הינם נשים ו-25 מהנחקרים (13.9%) הינם גברים.

מרבית הנחקרים הינם משתייכים לחברה היהודית (90.4%) מרביתם חילונים (60.7%) ובעלי השכלה אקדמית: 49.7% בעלי תואר שני, 27.1% בעלי תואר ראשון.

הנחקרים ברובם (60.9%) בעלי וותק ניכר בתחום של 11 שנות ניסיון ומעלה.

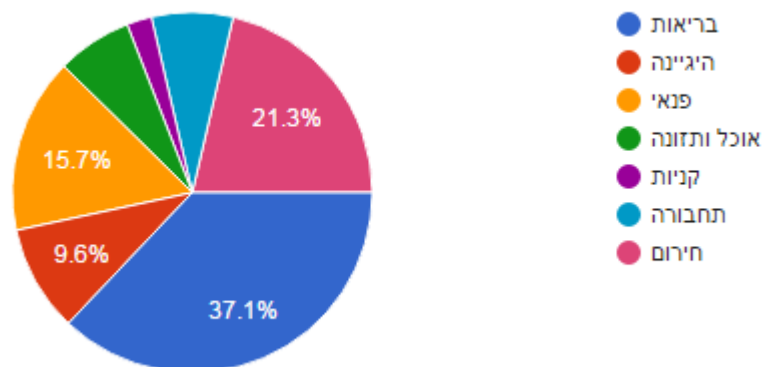
משתתפי המדגם נתבקשו גם לדרג את שלושת התחומים שלטעמם הינם החשובים ביותר לסיוע ולשיפור איכות חייהם של אנשים עם משי"ה.

להלן ממצאי ניתוח התחומים לפי המקומות הראשון, השני והשלישי :

התחום שדורג במקום הראשון

מס' העונים 178

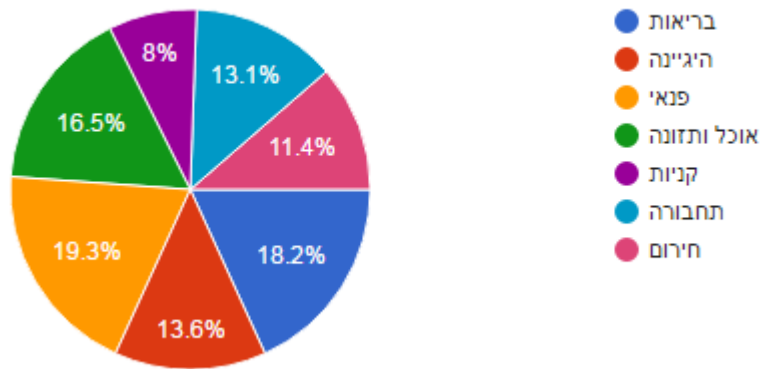
תחום	מס' משיבים	%
בריאות	66	37.1
חירום	38	21.3
פנאי	28	15.7
היגיינה	17	9.6
תחבורה	13	7.3
אוכל ותזונה	12	6.7
קניות	4	2.2

התחום שדורג במקום השני

מס' העונים 176

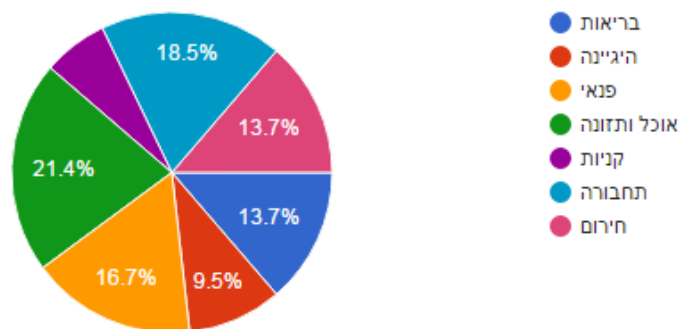
תחום	מס' משיבים	%
פנאי	34	19.3
בריאות	32	18.2
אוכל ותזונה	29	16.5
היגיינה	24	13.6
תחבורה	23	13.1
חירום	20	11.4
קניות	14	8

התחום שדורג במקום השלישי

מס' העונים 168

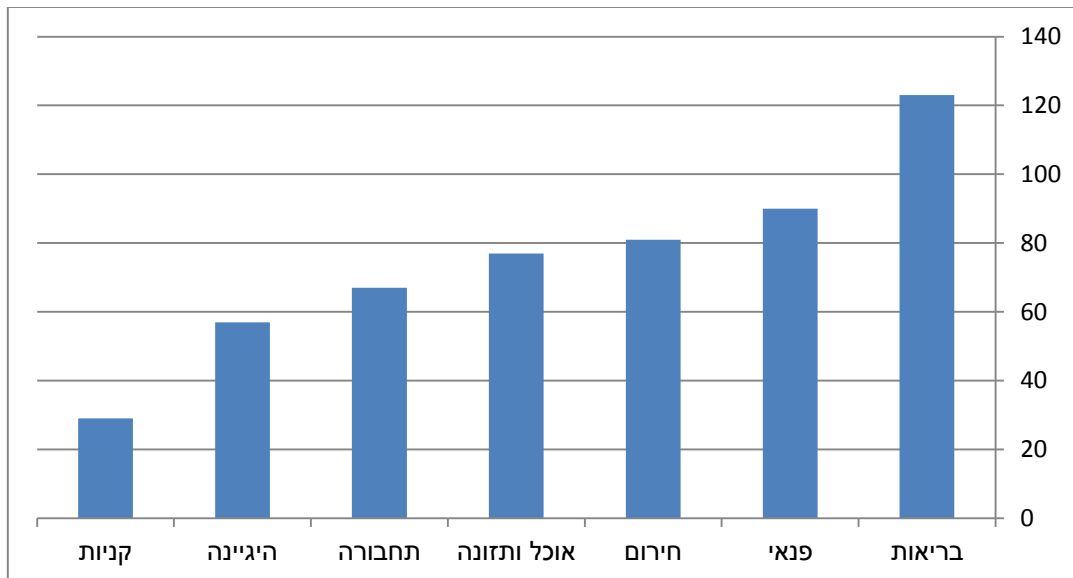
תחום	מס' משיבים	%
אוכל ותזונה	36	21.4
תחבורה	31	18.5
פנאי	28	16.7
חירום	23	13.7
בריאות	23	13.7
היגינה	16	9.5
קניות	11	6.5

תדירות הופעת התחומים בשלושת המקומות הראשונים

לצורך הניתוח נבדק גם כמה פעמים הופיע כל אחד מהתחומים הללו באחד משלושת המקומות הראשונים.

תחום	מס' פעמים שדורג
בריאות	123
פנאי	90
חירום	81
אוכל ותזונה	77
תחבורה	67
היגיינה	57
קניות	29

מתוך כלל המדגם, נמצא כי שלושת התחומים בעלי ההשפעה המרכזית ביותר על שיפור איכות חייהם של אנשים עם מש"ה הינם: בריאות (N=123), פנאי (N=90) ו-חירום (N=81).

ממצא זה הינו חשוב במיוחד, שכן הוא מעיד על כך שבעלי התפקידים בתחום מבינים את החשיבות וההשפעה של תחום הפנאי על חייו של האדם עם מש"ה וזכותו להשתמש בשירותים הנוגעים לתחום זה ככל האדם, מעבר להיבטים פיזיים בסיסיים הנוגעים לחיי האנשים עם מש"ה כגון בריאות וחירום.

באופן דומה, תחבורה דורג 67 פעמים כאחד משלושת התחומים התורמים ביותר לשיפור איכות חייהם של אנשים עם מש"ה. כמו כן, חשוב לציין כי כל אחד מתחומי החיים שנמנו בסקר זה דורג כאחד משלושת התחומים המשפיעים ביותר, כולל היגיינה וקניות אם כי בשכיחות נמוכה יחסית. כלומר, אף תחום לא נתפס כמיותר או חסר חשיבות או תועלת עבור האדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

בנק רעיונות לסמלים

להלן רעיונות שהועלו לתחומים שהוזכרו בסקר

רעיונות לסמלים	תחום
<ul style="list-style-type: none"> - תרופה מסוכנת - תרופה - בדיקת רופא - יש לעשות פעילות גופנית - מוצר מסוכן לבריאות - אוכל הנחשב כבריא ומזין - קופת חולים - בית חולים - תפקידים בתחום הרפואי : רופא, אחות - בדיקת דם - בדיקת רנטגן - בדיקה הכרוכה באי נעימות או כאב - יש לקבוע תור - יש להמתין בתור - מקום מסוכן לאדם עם בעיית נשימה - חדר רופא - חדר אחות - בית מרקחת - רגישות לאוכל או תרופה - איסור שתיית אלכוהול - במלים המעידים על מצב פיזי : כאב, סחרחורת 	בריאות
<ul style="list-style-type: none"> - מקום לקריאת ספרים/ספרייה - מקום לצפייה בסרטים/קולנוע - ספר/טקסט מונגש - סרט מונגש - הצגה/מופע מונגש - מקום רועש - מקום התכנסות של המון אנשים - אתר טבע - מסלול טיול בטבע - אתר פנאי - מוזיאון - פעילות הקשורה במים - מים עמוקים /מים רדודים - נקודת שתיה - בית קפה - מקום מסוכן - מרכז קניות - עמדת בידוק בטחוני 	פנאי
<ul style="list-style-type: none"> - יציאת חירום - מדרגות - מרחב מוגן/מקלט - עמדת חלוקת מים - חמרים מסוכנים - תחנת עזרה ראשונה - תחנת משטרה - תחנת מכבי אש - מוקד רפואי - בית חולים - סכנת ברקים - סכנת אש - מצב חרום - סכנת התחשמלות - בור עמוק/סכנת נפילה - אני לא מרגיש טוב/אני צריך רופא - כאן שוהים אנשים עם מש"ה - איסור על מאכל המכיל סוכר 	חירום
	אוכל ותזונה

רעיונות לסמלים	תחום
<ul style="list-style-type: none"> - מוצר לא טרי - יש לשמור בקירור - יש לחמם לפני האכילה - אוכל גרוס - אוכל חתוך - נוזל מיועד לשתיה - טעים - לא טעים - מאכל חלבי - מאכל בשרי - מאכל פרווה - עשוי היטב - עשוי מעט - נא - מתוק - חריף - מלוח - חמוץ - כשר - אסור למאכל לילד מתחת לגיל 5 - עשוי להכיל חמרים אלרגניים 	
<ul style="list-style-type: none"> - תחנת אוטובוס - תחנת מוניות - תחנת רכבת - יש לרכוש כרטיס - תחנה מרכזית - מרכז העיר - מרכז קניות - מספרים לתחנות שיאפשרו לאדם לדעת באיזה מס' הוא עולה ובאיזה מס' הוא יורד - תחנת אוטובוס נגישה - תחנת רכבת נגישה - תחנת מוניות נגישה - מושב נגיש - מפעל עבודה שיקומי (סמל שיסביר לאדם שעובד במע"ש היכן הוא צריך לרדת) 	תחבורה
<ul style="list-style-type: none"> - יש לשטוף ידיים/עמדת שטיפת ידיים - יש לצחצח שיניים - יש לשטוף פנים - יש לחפוף שיער - יש לגזוז ציפורניים - יש להחליף בגדים - לבוש הולם אירוע (ראיון עבודה, חתונה וכו') - יש ללבוש כפפות - יש ללבוש חלוק - יש להחליף פד/תחבושת/טמפון (עבור נשים) - יש לשים דיאודורנט 	היגיינה
<ul style="list-style-type: none"> - מרכז קניות - יש לשלם - ניתן לשלם במזומן - ניתן לשלם בכרטיס אשראי - ניתן לשלם בצ'ק - חנות בגדים/הנעלה - חנות מוצרי מזון - חנות למוצרי טואלטיקה/היגיינה - חנות למוצרים לבית 	קניות

להלן רעיונות לתחומים נוספים שלא הזכרו בסקר ולסמלים הקשורים אליהם

רעיונות לסמלים בתחום זה	תחומי חיים שלא נזכרו
<ul style="list-style-type: none"> - מרכז יום טיפולי - מפעל עבודה שיקומי - הנהלה - חדר ישיבות - מטבח - חדר אוכל - הפסקה (סמל עם אצבע ליד שעות הכניסה) - אסור להיכנס - אסורה הגישה למקום זה - בקשת עזרה עם טלפון של דמות מסייעת (סמל סימן שאלה גדול עם דמות של חסר אוניס וידיים מושטות לצדדים) - דמויות הקשורות לעולם התעסוקה : מנהל, מנהל חשבונות, אחראי שכר - דמויות הקשורות לתפקידים בעולם התעסוקה (דרושים) : מוכר בחנות, אורז, גן, גננת, מלצר וכו'. 	תעסוקה
<ul style="list-style-type: none"> - קורס/סדנא מונגשת - בית ספר - מוסד אקדמי - מוסד להשכלה והעשרה 	השכלה/לימודים
<ul style="list-style-type: none"> - חדר פרטי - יש לנקוש על הדלת - זכויות בהקשר של הטרדה מינית - קשה לי לעמוד - קשה לי להמתין בתור 	סינזור עצמי
<ul style="list-style-type: none"> - בנק - דואר - ביטוח לאומי - לשכת התעסוקה - שירותים רפואיים שונים - אפשרי לביצוע באמצעות סמארטפון 	שירותים בקהילה
<ul style="list-style-type: none"> - ניקיון הבית - ארוחה משפחתית 	בית ומשפחה
<ul style="list-style-type: none"> - קיץ - חורף - סתיו - אביב - יש לקחת מטריה - יש ללבוש מעיל 	מזג האוויר
<ul style="list-style-type: none"> - זוגיות 	חינוך חברתי מיני
	דיור

דיון ומסקנות

סקר ייחודי זה הינו בעל חשיבות רבה. הוא העלה את נושא השימוש בסמלים ככלי להנגשת מידע עבור אנשים עם מוגבלות שכלית למודעות בקרב קשת רחבה של אנשי מקצוע בתחום אליהם הוא נשלח.

מידת ההיענות לסקר היתה מפתיעה והתגובות הבלתי פורמליות שקיבלה החוקרת לסקר היו מחממות לב והיוו אישור לחשיבות הנושא.

הסקר הציף את תחומי החיים להם יש לתת קדימות בעת פיתוח מאגר סמלים עבור אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

בנוסף, הסקר ייצר בנק עשיר של רעיונות לסמלים עבור אוכלוסיה זו המייצגים את הצרכים שלהם מנקודת מבט של אנשי המקצוע העוסקים בטיפול באדם עם מוגבלות שכלית.

הסקר הציג שני ממצאים מעניינים וחשובים :

הראשון הינו כי כל תחומי החיים אשר הוצעו על ידי החוקרת דורגו כאחד משלושת התחומים החשובים ביותר כלומר אף תחום לא נתפס כמיותר או כחסר חשיבות.

ממצא מעניין נוסף הוא כי תחום הפנאי נמצא שני בחשיבותו מבחינת השפעתו על איכות החיים של האדם עם מוגבלות שכלית וכן הוצעו מגוון רחב של סמלים הקשורים בפעילות פנאי.

כמו כן, הסקר הינו בעל השלכות יישומיות.

הדו"ח המסכם של הסקר יוצג בפני וועדת ההיגוי של מיזם מאגר הסמלים.

תוצאות הסקר יסייעו בקבלת החלטה באיזה תחום חיים כדאי להקים את מאגר הסמלים הראשוני לטובת המחקר וכן רעיונות לצרכים השונים של הסמלים בתחום זה.

בנוסף, בעתיד כאשר יתרחב מאגר הסמלים ניתן יהיה להשתמש במאגר הרעיונות לסמלים כתשתית להרחבתו.

ביבליוגרפיה

האמנה הבינלאומית בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות, 2006.

נדלה ב : 26/12/15 מתוך :

<http://index.justice.gov.il/Units/NetzivutShivyon/mishpati/Pages/Amana.aspx>

חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח – 1998, לרבות תיקון מספר 2 – פרק הנגישות, התשס"ה - 2005.

עוזיאל-קרל, ס., טנא-רינדה, מ., וילון-חיימוביץ, ש. (2011). נגישות לשונית לאנשים עם מוגבלות שכלית: חוברת הנחיות. הקריה האקדמית אונו והאגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

תקן ישראלי (ת"י) בנושא תקשורת כולל שימוש בייצוגים גרפיים : ת"י 1918 חלק 4 נגישות הסביבה הבנויה : תקשורת (2015).

Alant, P. E., & Bornman, M. J. (2012). *Augmentative and alternative communication*. *South African Family Practice*, 15(5)

Bunning, K., Kwiatkowska, G., & Weldin, N. (2012). People with Profound and Multiple Intellectual Disabilities Using Symbols to Control a Computer: Exploration of User Engagement and Supporter Facilitation. *Assistive Technology*, 24(4), 259-270.

Calori, C. (2007). *Signage and Wayfinding Design: A Complete Guide to Creating Environmental Design Systems*. San-Francisco: Wiley.

Carr, D., Wilkinson, K. M., Blackman, D., & McIlvane, W. J. (2000). Equivalence classes in individuals with minimal verbal repertoires. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 74, 101–114.

Collier, B., Blackstone, S. W., & Taylor, A. (2012). Communication access to businesses and organizations for people with complex communication needs. *Augmentative and Alternative Communication*, 28(4), 205-218.

Clair, K. (1999). *A Typographic Workbook: A Primer to History, Techniques, and Artistry*, New York: Wiley.

Cvitić, F., Leko Šimić, M., & Horvat, J. (2014). Genesis, visual attributes and contemporary communication features of the alphabet. *Ekonomski Vjesnik/Econviews: Review of contemporary business, entrepreneurship and economic issues*, 27(1), 41-56.

- Dewar, R. E. (1999). Design and evaluation of public information Symbols .In H. Zwaga., T. Boersema., H. Hoonhout (Eds), *Visual information for everyday use: Design and research perspectives*, 285-303. CRC Press.
- Disability Rights Commission (2006). Easy Read Guide: How to use easy words and pictures.
- ISO - International organization for standardization, (2007), ISO 22727:2007. Graphical symbols – Creation and design of public information symbols – Requirements. Geneva: International Organization for Standardization.
- ISO -International organization for standardization, (2014), ISO 9186-1:2014. Graphical symbols — Test methods —Method for testing comprehensibility. Geneva: International Organization for Standardization.
- Harrod, J. B. (1992). Two million years ago: The origins of art and symbol. *Continuum*, 2(1), 4-29.
- Mencap (2000). Am I Making Myself Clear? Mencap’s guidelines for accessible writing.
- Mineo Mollica, B. (2003). Representational competence. In J. Light, D. Beukelman, & J. Reichle (Eds.), *Communicative competence for individuals who use AAC* (pp. 107–145). Baltimore: Brookes.
- Pinker, S., & Bloom, P. (1990). Natural language and natural selection. *Behavioral and brain sciences*, 13 (04), 707-727.
- Peirce, C. S., & Houser, N. (1998). *The essential Peirce: selected philosophical writings* (Vol. 2). Indiana University Press.
- Poncelas, A., & Murphy G. (2007). Accessible Information for People with Intellectual Disabilities: Do Symbols Really Help? *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 20, 466-474.
- Suddendorf, T. (2013). *The gap: the science of what separates us from other animals*. Basic Books: New-York

- Salmi, P., Ginthner, D., & Guerin, D. (2004). Critical Factors for Accessibility and Wayfinding for Adults with Intellectual Disabilities. In *Designing for the 21st Century III: An International Conference on Universal Design, Adaptive Environments*: Boston, MA.
- Romski, M. A., & Sevcik, R. A. (1996). *Breaking the speech barrier: Language development through augmented means*. Brookes Publishing Company,
- Silver, N. C., Basin, M. G., Sexton, C. A., & Fabbi, J. L. (1998). Comprehensibility of pharmaceutical pictorials among people with mental retardation. In *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting* (Vol. 42, No. 9, pp. 656-660). SAGE Publications.
- Taggart, L., Truesdale-Kennedy, M., & McIlpatrick, S. (2011). The role of community nurses and residential staff in supporting women with intellectual disability to access breast screening services. *Journal of Intellectual Disability Research*, 55(1), 41-52.
- The Burton Blatt Institute: Centers of Innovation on Disability at Syracuse University.(2008) *Universal Design and Accessibility for Israelis with Intellectual Disabilities*
Retrieved 26/12/15 From : <http://www.kshalem.org.il/pages/item/1110>
- Yalon-Chamovitz, S. (2009). Invisible access needs of people with Intellectual disabilities: A conceptual model of practice. *Intellectual And Developmental Disability*, 47, 395-400.

סקר להמלצה על תחום חיים בו נדרשים סמלים ציבוריים

לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית החיים בקהילה

שלום רב,

שמי שרון גנות ואני מנהלת הידע של קרן שלם. במסגרת תפקידי הנני לומדת במחלקה ללימודי מידע באוניברסיטת בר אילן.

כחלק מחובות הלימוד שלי הנני עורכת סמינריון שמטרתו למפות את תחומי החיים בהם יש לפתח סמלים ציבוריים עבור אנשים עם מש"ה.

לשם כך, הנני פונה אליכם על מנת לקבל את המלצתכם לתחומי החיים בהם נדרשים סמלים ציבוריים.

סמל ציבורי = הוא סימן גרפי חיוני למתן מידע כאשר אין באפשרות האדם לקרוא.

הכוונה היא לייצר סמלים בתחומי חיים שונים שיסייעו לאנשים עם מש"ה בחיי היום-יום וישפרו את איכות חייהם.

דוגמא לסמלים ציבוריים בינלאומיים מתוך מכון התקינה הבינלאומי (ISO):

אבקשך לענות על השאלון הקצר המצורף. השאלון הינו אנונימי והוא למטרת מחקר בלבד.

מגדר: א. גבר ב. אישה

שייך למגזר: א. יהודי ב. ערבי ג. נוצרי ד. אחר

מידת דתיות: א. חילונית ב. מסורתית ג. חרדית

שנת לידה: _____

השכלה: א. תואר ראשון, ב. תואר שני ג. לימודי תעודה ד. אחר

וּוּתָק בַּעֲבוּדָה בַּתְּחוּם הַמוֹגְבָּלוֹת הַשְּׂכֵלִית הַתְּפִתְחוּתִית :

בין 1-2 שנים

בין 3-5 שנים

בין 6-10 שנים

11 שנים ומעלה

תפקיד :

- מפקח מחוזי

- מפקח מטה

- עו"ס/רכז תחום מש"ה

- מטפל פרא-רפואי

- רכז תעסוקה נתמכת

- מנכ"ל ארגון

- מנהל/ת תחום בארגון/עמותה

- מנהל מסגרת בארגון/עמותה

- חוקר/מרצה באקדמיה או במוסד ללימודים גבוהים

- בן משפחה עם מש"ה

מטרת השאלות הבאות היא לבחור את שלושת תחומי החיים הכי משמעותיים בקידום איכות החיים של האדם עם מש"ה ושעבורם, לדעתך, יש ליצור מאגר סמלים ציבוריים.

אנא בחר עבור כל אחד משלושת המקומות הראשונים את התחום המתאים בעיניך (המקום הראשון הוא החשוב ביותר, ואחריו המקום השני והמקום השלישי):

1. התחום שנמצא בעיניי במקום הראשון הוא : (כאן תהיה בחירה מרשימה)

בריאות, הגיינה, פנאי, אוכל ותזונה, קניות, תחבורה, חירום

2. התחום שנמצא בעיניי במקום השני הוא : (כאן תהיה בחירה מרשימה)

בריאות, הגיינה, פנאי, אוכל ותזונה, קניות, תחבורה, חירום

3. התחום שנמצא בעיניי במקום השלישי הוא : (כאן תהיה בחירה מרשימה)

בריאות, הגיינה, פנאי, אוכל ותזונה, קניות, תחבורה, חירום

4. אשמח אם תוכל לחשוב על מס' דוגמאות לסמלים עבור התחום שבו בחרת במקום הראשון.

5. האם ישנו לדעתך תחום חיים שלא הזכר בסקר זה אך לדעתך הוא חיוני וחשוב? אם כן, אנא ציין את התחום ותן מס' דוגמאות לסמלים עבור תחום זה.